

Nr 1(74) 2019

ISSN 2544-7068

BEZPIECZNY BANK

BFG BANKOWY
FUNDUSZ
GWARANCYJNY

BEZPIECZNY BANK jest czasopismem wydawanym przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny od 1997 roku, poświęconym zagadnieniom stabilności systemu finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem systemu bankowego.

KOMITET REDAKCYJNY

prof. Jan Szambelańczyk – redaktor naczelny
prof. Małgorzata Iwanicz-Drozdowska
prof. Ryszard Kokoszczński
prof. Monika Marcinkowska
prof. Ewa Miklaszewska
prof. Krzysztof Opolski
dr Ewa Kulińska-Sadłocha
Ewa Teleżyńska – sekretarz redakcji

RADA PROGRAMOWO-NAUKOWA

Piotr Nowak – przewodniczący
prof. Paola Bongini
prof. Santiago Carbo-Valverde
prof. Dariusz Filar
prof. Eugeniusz Gatnar
prof. Andrzej Gospodarowicz
prof. Leszek Pawłowicz
Krzysztof Pietraszkiewicz
Zdzisław Sokal
prof. Rafał Sura

Artykuły publikowane w **BEZPIECZNYM BANKU** są recenzowane.
Za publikację naukową w **BEZPIECZNYM BANKU** Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał trzynastą punktów.
BEZPIECZNY BANK (online) ISSN 2544-7068
Wcześniej wydania **BEZPIECZNEGO BANKU** miały numer ISSN 1429-2939

REDAKCJA

Krystyna Kawerska

WYDAWCA

Bankowy Fundusz Gwarancyjny
ul. Ks. Ignacego Jana Skorupki 4
00-546 Warszawa

SEKRETARIAT REDAKCJI

Ewa Teleżyńska
Telefon: 22 583 08 78
e-mail: redakcja@bfg.pl

Informacje dotyczące wymogów formalnych i edytorskich dla autorów publikacji znajdują się na stronie: **www.bfg.pl**

Opracowanie komputerowe:
Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel. 22 635 03 01, e-mail: elipsa@elipsa.pl,
www.elipsa.pl

Magdalena Sadowska*
ORCID: 0000-0002-3711-7777

Kondycja austriackich banków spółdzielczych w okresie pokryzysowym

Streszczenie

Bankowość spółdzielcza to część systemu bankowego, która jest niedoceniana przez wielu klientów sięgających chętniej po ofertę banków komercyjnych. W wielu krajach europejskich, jak Niemcy, Holandia, Francja, Dania czy Finlandia, spółdzielcze grupy bankowe prowadzą działalność na szeroką skalę. Do tych państw należy także Austria, gdzie duża część aktywów sektora bankowego należy do banków spółdzielczych z grupy Raiffeisen. Ta grupa bankowa ma również duży udział w należnościach oraz zobowiązaniach wobec klientów sektora niefinansowego. Ponadto banki te mają największy udział w ogólnej liczbie banków oraz oddziałów w sektorze. W kraju tym funkcjonuje także druga, znacznie mniejsza grupa spółdzielcza – banki ludowe, których udział w strukturze sektora bankowego w ostatnich latach wykazuje tendencje malejące. Artykuł ten ma na celu przedstawienie kondycji austriackich banków spółdzielczych, mierzonej za pomocą wskaźników rentowności, na tle wyników całego sektora bankowego w latach 2010–2017 oraz udowodnienie znaczącego udziału tego typu banków w działalności bankowej w Austrii.

Słowa kluczowe: bankowość spółdzielcza, grupa Raiffeisen, banki ludowe, Volksbanken

JEL: G01, G21

The condition of Austrian cooperative banks in the post-crisis period

Abstract

Cooperative banking is a part of the banking system, which is underestimated by many customers who often use the offer of commercial banks. In many European countries such as Germany, the Netherlands, France, Denmark and Finland, cooperative banking groups operate on a large scale. Austria also belongs to these countries, where a large part of the banking sector's assets belong to the cooperative banks from the Raiffeisen group. This banking group also has a large share in receivables and liabilities to non-financial customers. Moreover, these banks have the largest share in the total number of banks and branches in the sector. In

* Doktorantka na Wydziale Finansów i Prawa Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

this country there is also a second, much smaller cooperative group – folk banks, whose share in the structure of the banking sector in recent years shows declining tendencies. This article aims to present the condition of Austrian cooperative banks, as measured by profitability indicators, against the background of the results of the entire banking sector in 2010–2017 and to prove the significant share of this type of banks in banking operations in Austria.

Key words: cooperative banking, Raiffeisen group, folk banks, Volksbanken

Wstęp

Początki bankowości spółdzielczej w Austrii sięgają II połowy XIX wieku. Był to okres intensywnych reform o charakterze społeczno-ekonomicznym, w którym, mimo ekonomicznego liberalizmu, wciąż występowały ograniczenia w sferze cywilno-politycznej. Sytuacja ta powodowała trudności dla osób trudniących się rzemiosłem, handlem czy rolnictwem. Pierwsza spółdzielnia o charakterze kredytowym – Aushilfskassenverein – powstała w 1851 roku w Klagenfurcie. Instytucja ta opierała się na idei systemu wzajemnych gwarancji, w którym bogaci członkowie pełnili funkcję sponsorów. Do 1872 roku nie istniała żadna instytucja centralna zrzeszająca małe banki, dopiero w 1873 roku stworzono podstawę prawną dla rozwoju bankowości spółdzielczej w Austrii¹. Powstające tam banki spółdzielcze wywodziły się z rozwijających się w tym czasie w Niemczech dwóch modeli spółdzielczych opracowanych przez Hermana Schulzego oraz Friedricha Wilhelma Raiffeisena. Pierwszy z nich obejmował obszary miejskie, natomiast drugi koncentrował swoją działalność na terenach wiejskich². Rozwiązania zaproponowane przez Raiffeisena i Schulzego okazały się wysoce funkcjonalne – działalność na niewielkim obszarze umożliwiała członkom spółdzielni kontrolę wiarygodności kredytowej innych osób, dzięki czemu kredyty stawały się bezpieczniejsze. Solidarna odpowiedzialność za zobowiązania pozostałych członków sprawiała, że każdy z nich był zainteresowany losami spółdzielni. Wspólnotowa solidarność sprzyjała również rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy stronami umowy kredytowej³.

Celem opracowania jest prezentacja korzeni i roli bankowości spółdzielczej w strukturze austriackiego systemu bankowego w okresie po globalnym kryzysie lat 2007–2009 oraz zobrazowanie znaczącego wpływu tych banków na gospodarkę tego kraju. Ponadto artykuł zawiera analizę kondycji austriackich spółdzielczych grup bankowych, przede wszystkim w zakresie ich rentowności i stabilności.

Artykuł składa się z czterech części. Pierwsza omawia strukturę organizacyjną austriackiego sektora bankowego, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch spół-

¹ J. Brazda, H. Blisse, R. Schediwy, *Cooperative Banks in Austrian banking System*, [w:] *Credit Cooperative Institution in European Countries*, S. Karafolas (red.), Springer International Publishing Switzerland 2016, s. 3.

² J. Birchall, *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives*, International Labour Office, Geneva 2013, s. 8.

³ *Ibidem*.

dzielczych grup bankowych. W drugiej części analizowana jest sytuacja banków spółdzielczych podczas globalnego kryzysu bankowego oraz działania stabilizacyjne rządu austriackiego. Następnie omówiono rolę banków spółdzielczych w strukturze całego sektora. Na koniec przedstawiono analizę wskaźników obrazujących kondycję austriackiego sektora spółdzielczego, szczególnie rentowność aktywów, kapitałów własnych oraz relację kosztów do dochodów.

1. Rola banków spółdzielczych w austriackim sektorze bankowym

Austriacki sektor bankowy obejmuje 8 form organizacyjnych instytucji kredytowych: banki działające w formie spółek akcyjnych, banki prywatne, krajowe banki hipoteczne, kasy oszczędnościowe, spółdzielnie Raiffeisena, banki ludowe, kasy oszczędnościowo-budowlane, banki specjalnego przeznaczenia oraz instytucje państw członkowskich. Znaczną część sektora bankowego stanowią jednostki, działające w formie spółdzielczej lub spółki akcyjnej. Ponadto część kas oszczędnościowych zachowała tradycyjną formę, tzn. 3 instytucje są zarządzane przez gminy, a 12 kolejnych zostało utworzonych przez stowarzyszenia⁴.

Austriackie banki występują w trzech strukturach organizacyjnych: jednoszczeblowej, dwuszczeblowej oraz trójszczeblowej. Strukturę jednoszczeblową mają banki akcyjne, krajowe banki hipoteczne, kasy oszczędnościowo-budowlane oraz banki specjalnego przeznaczenia. Struktura dwuszczeblowa występuje w przypadku kas oszczędności oraz banków ludowych Volksbanken⁵. Natomiast spółdzielnie Raiffeisena są zorganizowane w formie trójszczeblowej, co oznacza, że całą grupą kieruje jeden bank zarządzający, a pozostałe dwa szczeble struktury tworzą niezależne banki regionalne i znajdujące się najniżej w hierarchii banki lokalne⁶. Najważniejszymi źródłami prawa są ustawa bankowa (Bankwesengesetz⁷) oraz Rozporządzenie CRR, regulujące wymogi kapitałowe i płynnościowe⁸. Nadzór finansowy sprawowany jest przez trzy instytucje: Federalne Ministerstwo Finansów (BMF), Urząd ds. Nadzoru Finansowego (FMA) oraz Centralny Bank Austrii (Oesterreichische Nationalbank – OeNB). Ministerstwo Finansów zajmuje się określaniem prawnych ramowych warunków, które są następnie przekazywane austriackiemu parlamentowi. Urząd ds. Nadzoru Finansowego odpowiedzialny jest za nadzór nad poszczególnymi instytucjami

⁴ J. Arnoldt, *Die Sparkassenorganisation in Österreich*, 19. Juli 2018, <https://www.dsgv.de/sparkassen-finanzgruppe/sparkassen-international.html> (dostęp: 20.12.2018), s. 1.

⁵ A. Korzeniowska, J. Węclawski, *Sektor bankowy w Austrii*, [w:] *Sektory bankowe w Unii Europejskiej*, J. Cichy, B. Puszer (red.), Wyd. UE w Katowicach, Katowice 2016, s. 51.

⁶ R. Ciukaj, *Bankowość spółdzielcza w Austrii*, [w:] *Modele bankowości spółdzielczej na rynku europejskim i ich ewolucja w okresie pokryzysowym. Wnioski dla Polski*, L. Kurkliński, E. Miklaszewska (red.), ALTERUM, Warszawa 2017, s. 126–127.

⁷ Ustawę tę można znaleźć na stronie internetowej rządowego systemu informacji prawnej w Austrii, który dostępny jest pod adresem internetowym: <https://www.ris.bka.gv.at/default.aspx>

⁸ P. Knobl, *Banking regulation in Austria: overview*, <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/> (dostęp: 29.01.2018).

finansowymi, natomiast Bank Centralny Austrii zajmuje się nadzorowaniem stabilności całego rynku finansowego oraz ogólną oceną ryzyka. Bank ten sprawuje kontrolę również nad systemami płatniczymi oraz rozrachunkami⁹.

Do sieci spółdzielczej Volksbanken-Verbund należy 9 banków regionalnych, z których jeden to bank specjalny Österreichische Ärzte- und Apothekerbank¹⁰, który powstał w 2017 roku z połączenia dwóch instytucji: Ärzte und Freie Berufe AG oraz der Österreichischen Apothekerbank eG¹¹. Funkcję centralnej organizacji dla tej grupy od 4 lipca 2015 roku pełni Volksbank Wien AG, którego zadaniem jest sprawowanie ogólnej kontroli nad funkcjonowaniem sieci oraz sprawdzanie zgodności działalności banków do niej należących z wymogami regulacyjnymi. Volksbanken-Verbund obok banków tworzą także dwie dodatkowe instytucje, czyli Volksbank Einlagensicherung eG, którego zadaniem jest ochrona depozytów, a także ewentualna wypłata rekompensat, oraz Volksbank Vertriebs- und Marketing, instytucja odpowiedzialna zarówno za wypełnianie umowy o współpracę, jak również za sprzedaż i harmonizację procesów w sieci¹².

Druga, a zarazem większa grupa spółdzielcza, to banki należące do sieci Raiffeisena. Motywem przewodnim banków w tej grupie jest samopomoc, zgodnie ze stwierdzeniem ich założyciela: „Einer für alle, alle für einen” (jeden za wszystkich, wszyscy za jednego)¹³. Trójszczeblowa struktura grupy Raiffeisena składa się z lokalnych banków spółdzielczych, banków regionalnych oraz banku pełniącego funkcję podmiotu centralnego dla całej grupy. Grupę tą wyróżnia najgęstsza sieć oddziałów w Austrii. Do banku należy 1,7 miliona Austriaków, co oznacza, że niemal co drugi mieszkaniec kraju jest jego klientem¹⁴. Do 2017 roku funkcję instytucji centralnej dla grupy pełnił Centralny Bank Raiffeisena (Raiffeisen Zentralbank). Od marca 2017 roku rolę tę przejął Raiffeisen Bank International.

Model Friedricha Wilhelma Raiffeisena opierał się na idei solidaryzmu chrześcijańskiego. Spółdzielnie takie powstawały głównie wśród rolników i miały na celu ochronę ludności przed zagrożeniami płynącymi z rozwoju systemu kapitalistycznego. Założeniem takiej organizacji było uznawanie majątku spółdzielni za własność prywatną jej członków oraz współpracę zgodnie z zasadami chrześcijaństwa w celu zaspokajania potrzeb w sferze materialnej oraz duchowej. Hermann Schulze natomiast budował spółdzielnię opartą na ideologii liberalnej. Celem takiej organizacji było osiągnięcie korzyści dla jej członków przy jednoczesnym wspieraniu pod-

⁹ <https://www.fma.gv.at/en/financial-market-supervision-in-austria/> (dostęp: 29.01.2018).

¹⁰ Präsentation Volksbanken-Verbund, November 2018, <https://www.volksbank.at/> (dostęp: 21.12.2018), s. 3.

¹¹ R. Krémer, *Die größte Standesbank des Landes hat viel vor*, 03.11.2017, <https://medianet.at/news/>, (dostęp: 21.12.2018).

¹² Präsentation Volksbanken-Verbund, November 2018, *op. cit.* (dostęp: 21.12.2018), s. 5–8.

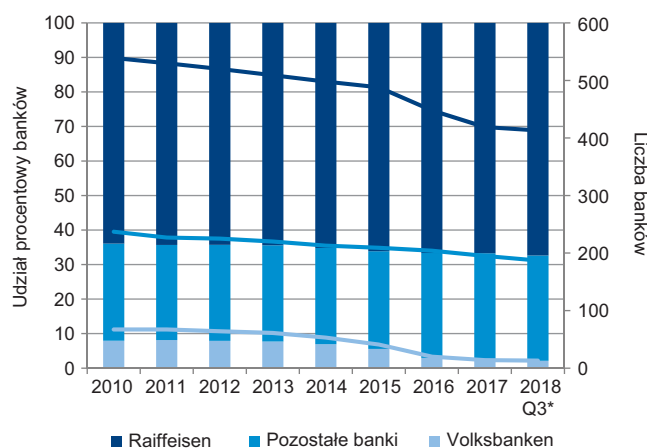
¹³ P.J. Raue, *Friedrich Wilhelm Raiffeisen Der Revolutionär der Solidarität*, 24 März 2018, <https://www.svz.de/19406926> (dostęp: 21.12.2018).

¹⁴ <https://www.raiffeisen.at/oesterreich/1006622610903-1006622610903-NA-30-NA.html> (dostęp: 25.02.2018).

miotów potrzebujących środków pieniężnych. Model ten, działający według zasad wolnego rynku, jest w swoich celach zbliżony do współczesnych przedsiębiorstw¹⁵.

Współczesny austriacki system bankowy charakteryzuje postępująca konsolidacja, o czym świadczy fakt, że w 1990 roku funkcjonowało 1210 banków, dziesięć lat później 923¹⁶, a na trzeci kwartał 2018 roku było ich już tylko 613, posiadających łącznie 3666 oddziałów¹⁷. Banki spółdzielcze stanowią 70% ogólnej liczby banków. Liczba banków i ich oddziałów w latach 2010–2018 zmniejszyła się odpowiednio o 27% oraz 12%. Efekty konsolidacji zaprezentowano na rysunku 1, pokazującym spadek liczebności banków spółdzielczych z grupy Volksbanken, banków Raiffeisena oraz pozostałych instytucji należących do austriackiego sektora bankowego. Jednak, mimo postępującej konsolidacji, banki należące do grupy Raiffeisena zwiększyły swój udział w sektorze o ponad 3 punkty procentowe. Przeciwna sytuacja występuje w przypadku banków ludowych, które zmniejszyły udział w sektorze o prawie 6 punktów procentowych. Obecnie spółdzielnie Raiffeisena przewyższają liczebnością spółdzielnie Volksbanken prawie 32-krotnie. W przypadku liczby oddziałów różnice nie są aż tak duże – oddziałów Raiffeisena jest ponad 4-krotnie więcej niż oddziałów banków ludowych.

Rysunek 1. Liczebność oraz udział procentowy banków spółdzielczych Raiffeisena oraz banków ludowych w ogólnej liczbie austriackich banków w latach 2010–2018(Q3)

* Q3 – dane na koniec trzeciego kwartału 2018 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Strukturdaten – Anzahl der Kreditinstitute nach Sektoren opublikowanych na stronie internetowej OeNB (www.oenb.at).

¹⁵ W. Czernasty, *Determinanty rozwoju spółdzielczości w różnych warunkach ekonomiczno-społecznych*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 6062.

¹⁶ A. Korzeniowska, J. Węclawski, *Sektor bankowy w Austrii...*, op. cit., s. 50.

¹⁷ <https://www.oenb.at/Statistik/Standardisierte-Tabellen/Finanzinstitutionen/Kreditinstitute/Strukturdaten.html> (dostęp: 20.12.2018).

2. Reakcja banków spółdzielczych na globalny kryzys finansowy

Wymóg dostosowania prawa krajowego do przepisów unijnych oraz światowy kryzys finansowy z lat 2007–2009 spowodowały konieczność dokonania przekształceń w austriackim systemie bankowym. Sytuacja kryzysowa wpłynęła nie tylko na funkcjonowanie bankowości komercyjnej, ale również banków zorganizowanych na zasadach spółdzielczości. W tym przypadku największe skutki były zauważalne na szczeblu centralnym, podczas gdy banki lokalne i regionalne zdołały uniknąć większych konsekwencji kryzysu¹⁸.

Kryzys finansowy spowodował największe problemy w grupie banków ludowych. Pełniący wówczas funkcję instytucji centralnej Volksbank AG musiał przeciwstawić się dużym problemom finansowym. W latach 90. XX wieku bank ten rozszerzył swoją działalność na rynki międzynarodowe, co było równoznaczne z odrzuceniem zasad spółdzielczości *sensu stricto*, jak działalność lokalna i samopomoc. Pierwszym wydarzeniem, które spowodowało trudności, był upadek banku Kommunalkredit AG, w którym Volksbank posiadał ponad połowę udziałów. Udziały te zostały w listopadzie 2008 roku odkupione przez rząd za symboliczne 1 euro, co dla Volksbank AG było równoznaczne z poniesieniem dużej straty związanej z tą transakcją. Kolejnym negatywnym w skutkach wydarzeniem dla tego banku było obniżenie wartości aktywów oraz wartości dla akcjonariuszy wywołane przeniesieniem przez inwestorów pieniędzy z krajów Europy Środkowo-Wschodniej, które zostały dotknięte kryzysem, do państw odznaczających się mniejszym ryzykiem¹⁹. W wyniku tych wydarzeń austriacki Volksbank poniósł ogromną stratę wynikającą z zaangażowania w projekty infrastrukturalne oraz nieruchomości i papiery spekulacyjne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Sytuacja ta spowodowała konieczność dofinansowania banku przez rząd. Dwa lata później w celu poprawy swojej sytuacji Volksbank AG zdecydował się na sprzedaż jednej ze swoich spółek oraz części udziałów posiadanych w spółce ubezpieczeniowej. W 2012 roku po długich negocjacjach podjęto decyzję o sprzedaży większości aktywów, jakie Volksbank posiadał w Europie Środkowo-Wschodniej, rosyjskiemu bankowi Sberbank. Decyzja ta była równoznaczna z poniesieniem przez grupę kolejnych strat.

Austriacki rząd w celu ratowania banku w 2009 roku zdecydował się czterokrotnie na pomoc finansową, warunkując ją płaceniem rocznego kuponu w wysokości wzrastającej od 9,3% i 10% oraz ograniczeniem działalności banku przede wszystkim za granicą. Bank został też zobowiązany do uproszczenia modelu biznesowego oraz zmniejszenia kosztów działania. Ponadto bank został częściowo znacjonalizowany, gdyż 49% udziałów przejął austriacki rząd. Volksbank miał również możliwość dokonania konwersji otrzymanego od rządu dokapitalizowania na akcje

¹⁸ F. Coppola, *The traumatic restructuring of Austria's cooperative banking system*, 30.04.2015, „Forbes”, <https://www.forbes.com/sites/francescoppola/2015/04/30/the-traumatic-restructuring-of-austrias-cooperative-banking-system/#784cc9994f67>, 30.04.2015 r. (dostęp: 25.02.2018).

¹⁹ *Ibidem*.

własne²⁰. Wartości pomocy rządowej dla Volksbank AG w latach 2009–2016 prezentuje tabela 1.

Mimo otrzymania pomocy oraz przeprowadzenia zaleconych działań, Volksbank nadal ponosił straty i pozostawał niewypłacalny, co skutkowało obniżeniem ratingu wystawianego przez agencję Moody's do poziomu, który był jedynie o jeden punkt wyższy od ratingu śmieciowego²¹. W 2015 roku podjęto decyzję, że rząd nie będzie już udzielać kolejnej pomocy bankowi, lecz zostanie on podzielony. Część aktywów banku została przejęta przez Volksbank Wien AG, który przejął rolę instytucji centralnej grupy banków ludowych. Pozostała część aktywów Volksbank AG uległa likwidacji²².

Tabela 1. Działania naprawcze zastosowane dla Volksbank AG w obliczu kryzysu

Data	Działania naprawcze	Kwoty otrzymanej pomocy (w EUR)
7 kwietnia 2009 r.	Dokapitalizowanie przez rząd	1 000 000 000
9 lutego 2009 r. 13 marca 2009 r. 14 września 2009 r.	Gwarancje rządowe na emisje obligacji	1 000 000 000 1 000 000 000 1 000 000 000
27 lutego 2012 r.	Dokapitalizowanie przez rząd	250 000 000
27 lutego 2012 r. do 1 stycznia 2016 r.	Gwarancje rządowe na portfel aktywów	100 000 000

Źródło: P. Smaga, *Załącznik 2. Austria*, [w:] *Restrukturyzacja banków w Unii Europejskiej w czasie globalnego kryzysu finansowego*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), Wyd. SGH, Warszawa 2015, s. 196.

Druga spółdzielcza grupa bankowa funkcjonująca w Austrii to działające na znacznie szerszą skalę banki Raiffeisena. Ich instytucją centralną był początkowo Raiffeisen Zentralbank, który przetrwał kryzys roku 2008 w dużo lepszej kondycji niż Volksbank AG. Grupa Raiffeisena poniosła dość duże straty, które wynikały z konfliktu ukraińskiego, działalności w Europie Środkowo-Wschodniej oraz rozszerzenia działalności banku na inne kraje europejskie poprzez powołanie Raiffeisen Bank International. Bank ten również w obliczu kłopotów finansowych otrzymał pomoc od państwa²³.

Interwencja austriackiego rządu w przypadku Raiffeisen Bank International rozpoczęła się 29 stycznia 2009 roku i polegała na trzykrotnym udzieleniu gwarancji rządowych na emisje obligacji oraz jednokrotnym dokapitalizowaniu poprzez zakup

²⁰ P. Smaga, *Załącznik 2, Austria*, [w:] *Restrukturyzacja...*, *op. cit.*, s. 196–197.

²¹ *Ibidem*.

²² F. Coppola, *The traumatic restructuring...*, *op. cit.* (dostęp: 25.02.2018).

²³ F. Coppola, *The lesson behind the Austrian co-op banking disaster*, 21.05.2015 r., <https://www.the-news.coop/95508/sector/lesson-behind-austrian-co-op-banking-disaster/> (dostęp: 26.02.2018).

akcji, co prezentuje tabela 2. Pomoc rządowa została udzielona pod warunkiem, że bank spłaci odsetki wynoszące 8% kwoty udzielonego dokapitalizowania. Odsetki te, zgodnie z porozumieniem, stopniowo wzrastały aż do 10% w roku 2017²⁴. Po udzieleniu pomocy finansowej kurs akcji banku zaczął powoli wzrastać. W kwietniu 2009 roku agencja Moody's obniżyła rating banku z C do D+, natomiast w marcu tego samego roku agencja S&P podtrzymała rating na poziomie A/A1+. Natomiast obligacje gwarantowane przez rząd otrzymały od Moody's najwyższą ocenę. Ponadto Raiffeisen Bank International pozytywnie przeszedł w 2014 roku europejskie testy warunków skrajnych²⁵.

Tabela 2. Działania naprawcze zastosowane dla Raiffeisen Bank International w 2009 roku

Data	Działania naprawcze	Kwoty otrzymanej pomocy (w EUR)
21 stycznia 2009 r. 15 marca 2009. 24 kwietnia 2009 r.	Gwarancje rządowe na emisje obligacji	1 500 000 000 1 250 000 000 1 500 000 000
30 stycznia 2009 roku	Dokapitalizowanie poprzez zakup akcji RBI	1 750 000 000

Źródło: P. Smaga, *Załącznik 2. Austria, [w:] Restrukturyzacja..., op. cit., s. 197.*

Kryzys finansowy 2008 roku był zdecydowanie trudniejszym czasem dla banków ludowych niż dla grupy Raiffeisen. Volksbanken, mimo otrzymania pomocy od państwa, nie zdołały poprawić sytuacji finansowej swojego banku centralnego, co spowodowało konieczność przeprowadzenia zmian wewnątrz grupy. Z kolei dużo większa Grupa Raiffeisen, mimo znacznego ryzyka związanego z działalnością na rynkach Europy Środkowo-Wschodniej, zdołała powrócić do kondycji sprzed kryzysu i w kolejnych latach poprawić swoją kondycję.

3. Rola banków spółdzielczych w strukturze aktywów, należności od sektora niefinansowego oraz zobowiązań wobec tego sektora

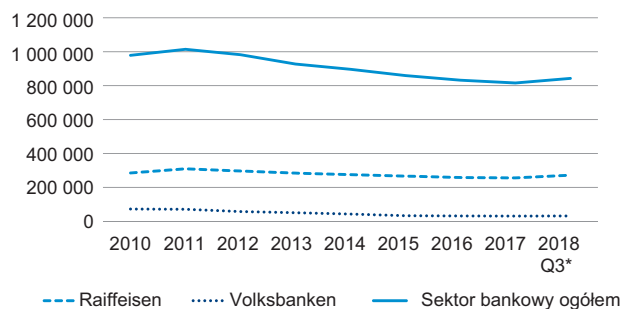
Od 2011 roku wartość aktywów austriackiego sektora bankowego ulega systematycznemu zmniejszaniu – ze 1000 mld EUR w roku 2011 do ok. 815 mld EUR w 2017 roku, co oznacza spadek o 18,5%. Tendencja spadkowa została przerwana w 2018 roku, w którym wartość aktywów zwiększyła się do 843 mld EUR (3Q), co pokazuje rysunek 2. Sytuacji tej sprzyjało ogólne ożywienie gospodarcze w Austrii. Podobne tendencje zauważalne są również w odniesieniu do spółdzielczych

²⁴ P. Smaga, *Załącznik 2. Austria, [w:] Restrukturyzacja..., op. cit., s. 197–198.*

²⁵ *Ibidem.*

grup bankowych. Wartość aktywów banków należących do sieci Raiffeisena spadła z 310 mld EUR w 2011 roku do około 256 mld EUR w 2017 roku, by ponownie wzrosnąć do 272 mld EUR w 3Q 2018 roku. Druga grupa spółdzielcza – Volksbanken, w latach 2010–2017 odnotowywała 55% spadek poziomu aktywów z 73 mld EUR do 31 mld EUR, by na koniec trzeciego kwartału 2018 roku odnotować wzrost do 31,7 mld EUR. Analizując udział grup spółdzielczych w ogólnej sumie aktywów sektora bankowego zauważalna jest stabilna pozycja Grupy Raiffeisen we wszystkich analizowanych latach na poziomie ok. 30%, natomiast udział grupy Volksbanken jest znacznie niższy, na poziomie 3,8% w trzecim kwartale 2018 roku (spadek z 7,4% w 2010 roku).

Rysunek 2. Zmiany w wielkości aktywów sektora bankowego oraz grup spółdzielczych w latach 2010–2018 (mln EUR)

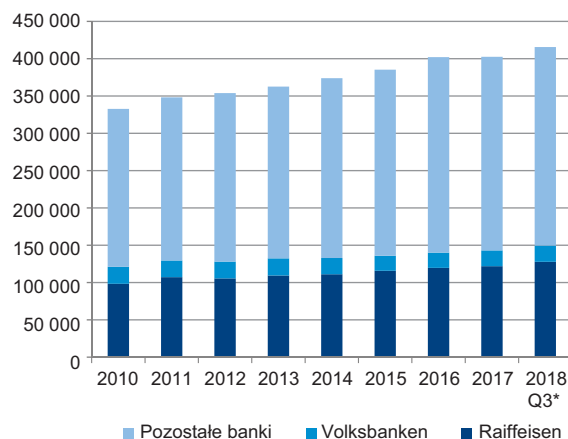

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Geschäftsstrukturdaten- Bilanzpositionen der Kreditinstitute opublikowanych przez OeNB (www.oenb.at).

W strukturze aktywów i pasywów sektora bankowego dominującą część stanowią należności od sektora niefinansowego i zobowiązania wobec sektora niefinansowego. Udział banków spółdzielczych w strukturze tych należności i zobowiązań pokazują rysunki 3 i 4.

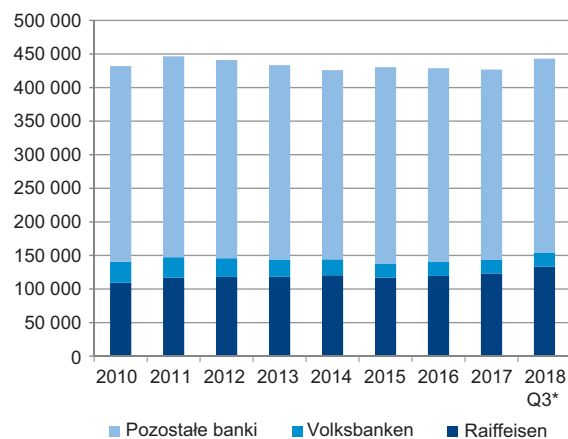
W analizowanych latach można zauważyć wzrost zobowiązań wszystkich banków wobec sektora niefinansowego o 25%. Dla grupy Raiffeisen w latach 2010–2018 wielkość ta wzrosła o prawie jedną trzecią (do 127,8 mld EUR w 3Q 2018 r.). Z kolei banki ludowe odnotowały nieznaczny spadek wartości tych zobowiązań z około 22,7 mld EUR do 21,6 mld EUR (ok. 4%), szczególnie w latach 2014–2016, w których Volksbank AG zmagał się z problemami finansowymi.

Rysunek 3. Wielkość oraz struktura zobowiązań wobec sektora niefinansowego w austriackim sektorze bankowym w latach 2010–2018(Q3) (mln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Geschäftsstrukturdaten- Bilanzpositionen der Kreditinstitute opublikowanych przez OeNB (www.oenb.at).

Rysunek 4. Wielkość oraz struktura należności od sektora niefinansowego w austriackim sektorze bankowym w latach 2010–2018(Q3) (mln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Geschäftsstrukturdaten- Bilanzpositionen der Kreditinstitute opublikowanych przez OeNB (www.oenb.at).

Należności od sektora niefinansowego dla całego sektora bankowego spadły w latach 2011–2017, aby nieznacznie wzrosnąć w 2018 r. Jednak spółdzielnie Raiffeisena odnotowały tendencję wzrostową – udział banków Raiffeisena w ogólnej należności od podmiotów niefinansowych wzrósł z 25% w 2010 roku do prawie

29% w roku 2018. Banki ludowe Volksbanken charakteryzowały się (podobnie jak w przypadku zobowiązań wobec sektora niefinansowego) tendencją spadkową – z 7% ogólniej sumy w 2010 roku, do 4,7% w 2018 roku. Od 2018 roku nastąpiła poprawa koniunktury austriackiej gospodarki, co umożliwiło rozwój także bankom spółdzielczym, ponieważ sektor niefinansowy częściej decydował się na zaciąganie kredytów lub deponowanie środków finansowych w bankach²⁶.

4. Analiza kondycji finansowej banków spółdzielczych w okresie pokryzysowym

Analiza rentowności jest jednym z najważniejszych elementów oceny jakości zarządzania bankiem oraz wczesnego wykrywania zagrożeń dla jego działalności. Najważniejsze wskaźniki informują o rentowności aktywów oraz kapitałów własnych, lecz ich interpretacja nie jest łatwa, gdyż wartości optymalne zależą m.in. od wielkości banku oraz sytuacji sektora lub banków podobnych²⁷. Trzecią wielkością, która została użyta do oceny kondycji banków spółdzielczych, jest wskaźnik obrazujący relację kosztów do dochodów. Wartości procentowe tych wskaźników obrazuje tabela 3.

Dane w tabeli 3 pokazują pogorszenie się rentowności banków grupy Raiffeisena w roku 2014, spowodowane sytuacją na rynkach ukraińskim oraz węgierskim, na których RBI, stanowiący ważną część grupy Raiffeisen, prowadził szeroką działalność. Wpływ na tę sytuację miały dwa czynniki: po pierwsze konflikt na Ukrainie oraz w Rosji, co przyczyniło się do wzrostu ekspozycji na ryzyko dla kredytów udzielonych w tym rejonie, a także koniecznością przeliczenia kredytów we frankach szwajcarskich na walutę krajową na Węgrzech²⁸. W pozostałych latach Raiffeisen na tle sektora wypada dobrze, szczególnie w 2017 roku, w wyniku korzystnej sytuacji makroekonomicznej zarówno na rynku krajowym, jak i ustabilizowania się sytuacji na rynkach Europy Środkowo-Wschodniej, na których banki Raiffeisena prowadzą działalność²⁹. Korzystną sytuację spółdzielni Raiffeisena na tle pozostałych banków w latach 2010–2017 potwierdza również fakt, że wartość średnia rentowności aktywów dla tej grupy banków w analizowanych latach wynosiła 0,68%, natomiast dla sektora bankowego 0,36%.

Kondycję grup spółdzielczych i całego sektora ilustrują też rysunki 5 i 6. Analizując wskaźnik ROA, do 2014 banki Raiffeisena radziły sobie lepiej niż inne banki, a w okresie 2014–2016 rentowność grupy utrzymywała się na podobnym poziomie jak dla ogółu banków, by ulec znacznej poprawie w 2017 r., co było efektem dobrej koniunktury zarówno w kraju, jak i za granicą³⁰. Dla banków ludowych wartość

²⁶ Financial Stability Report 36, November 2018, OeNB.

²⁷ W. Żółtkowski, *Jak oceniać zagrożenia w banku spółdzielczym?*, „Nowoczesny Bank Spółdzielczy”, 23.03.2017 r., s. 8.

²⁸ <https://derstandard.at/2000005908576/RBI-schreibt-2014-Verlust> (dostęp: 24.10.2018).

²⁹ Geschäftsbericht RZB Gruppe, 2017, s. 40.

³⁰ *Ibidem*.

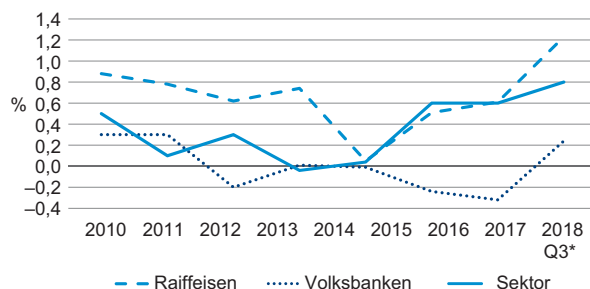
wskaźnika ROA w analizowanych latach wykazuje duże wahania, w tym ujemną rentowność w czterech z ośmiu analizowanych lat, spowodowaną problemami banku Volksbank AG, a następnie jego częściowym przejęciem przez Volksbank Wien AG. Średnia za cały analizowany okres wynosi zaledwie 0,01%, podczas gdy sektor bankowy wykazuje średnią w wysokości 0,36%. Rentowność kapitałów własnych ROE banków ludowych również charakteryzuje się dużą zmiennością – najniższe wartości to 3,7% w 2012 roku i -3,9% w 2016 roku. Poprawa rentowności wystąpiła w 2017 roku (2,3%) i pokrywa się z zakończeniem działań naprawczych dla Volksbank AG i ustanowieniem nowego podmiotu centralnego dla grupy.

Tabela 3. Wartości wskaźników ROA, ROE oraz C/I dla austriackich banków spółdzielczych na tle sektora bankowego, w latach 2010–2017 (%)

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Raiffeisen Zentralbank Gruppe	ROA	0,88	0,78	0,62	0,74	0,05	0,51	0,61	1,23
Volksbanken-Verbund		0,30	0,30	-0,20	0,01	-0,01	-0,24	-0,32	0,24
Sektor bankowy ogółem		0,50	0,10	0,30	-0,04	0,04	0,60	0,60	0,80
Raiffeisen Zentralbank Gruppe	ROE	12,50	10,50	8,50	8,90	0,60	7,60	8,90	16,20
Volksbanken-Verbund		7,02	5,10	-3,70	3,90	1,30	3,90	-3,90	2,30
Sektor bankowy ogółem		8,20	1,70	5,10	-0,70	0,70	8,80	8,30	10,60
Raiffeisen Zentralbank Gruppe	C/I	55,80	59,20	64,40	57,40	57,50	59,40	61,20	59,40
Volksbanken-Verbund		62,47	62,50	66,00	83,40	78,60	85,40	84,50	84,10
Sektor bankowy ogółem		57,90	66,40	61,70	73,00	69,10	62,80	74,50	64,70

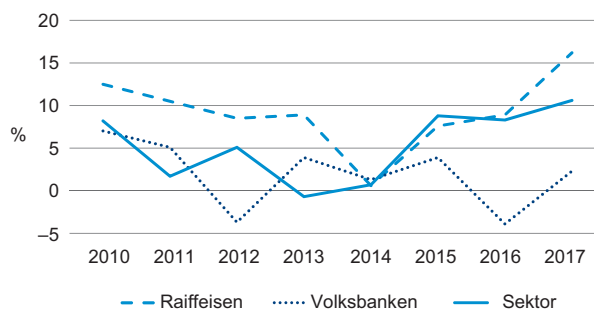
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Financial Stability Report 24 – Dezember 2012, Financial Stability Report 36 – November 2018, Fakten zu Österreich und seinen Banken Dezember 2014 – Oktober 2018, sprawozdania finansowe Raiffeisen Zentralbank Gruppe za lata 2010–2016 oraz RBI za rok 2017, sprawozdania finansowe Volksbanken-Verbund za lata 2014–2017, Key Statistics 2014–2017 EACB.

Rysunek 5. Zmiany wartości wskaźnika ROA Grupy Raiffeisen, Volksbanken oraz sektora bankowego w Austrii w latach 2010–2017 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Financial Stability Report 24 – Dezember 2012, Financial Stability Report 36 – November 2018, Fakten zu Österreich und seinen Banken Dezember 2014 – Oktober 2018, sprawozdania finansowe Raiffeisen Zentralbank Gruppe za lata 2010–2017, sprawozdania finansowe Volksbanken-Verbund za lata 2014–2017, Key Statistics 2014–2017 EACB.

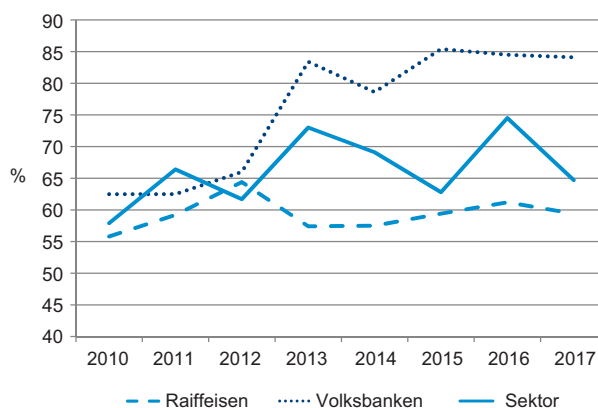
Rysunek 6. Zmiany wartości wskaźnika ROE Grupy Raiffeisen, Volksbanken oraz sektora bankowego w Austrii w latach 2010–2017 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Financial Stability Report 24 – Dezember 2012, Financial Stability Report 36 – November 2018, Fakten zu Österreich und seinen Banken Dezember 2014 – Oktober 2018, sprawozdania finansowe Raiffeisen Zentralbank Gruppe za lata 2010–2017, sprawozdania finansowe Volksbanken-Verbund za lata 2014–2017, Key Statistics 2014–2017 EACB.

Wskaźnik efektywności kosztowej (koszty do dochodów C/I) prezentuje rysunek 7. Wskaźnik ten dla grupy Raiffeisen był najniższy spośród analizowanych grup. Średnia relacja kosztów do dochodów w latach 2010–2016 wynosiła dla Raiffeisena 59,29%, podczas gdy wskaźnik ten dla sektora przyjmował średnią wartość 66,5%. W przypadku banków ludowych, w analizowanych latach banki te osiągały zdecydowanie wyższe wartości tego wskaźnika w porównaniu ze średnią dla sektora bankowego. Ponadto koszty wykazują prawie przez cały badany okres tendencję rosnącą, co nie jest korzystne w perspektywie długookresowej.

Rysunek 7. Zmiany wartości wskaźnika C/I Grupy Raiffeisen, Volksbanken oraz sektora bankowego w Austrii w latach 2010–2017 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Financial Stability Report 24 – Dezember 2012, Financial Stability Report 36 – November 2018, Fakten zu Österreich und seinen Banken Dezember 2014 – Oktober 2018, sprawozdania finansowe Raiffeisen Zentralbank Gruppe za lata 2010–2017, sprawozdania finansowe Volksbanken-Verbund za lata 2014–2017, Key Statistics 2014–2017 EACB.

Podsumowanie

Analiza struktury aktywów, zobowiązań wobec sektora niefinansowego oraz kredytów udzielanych podmiotom niefinansowym pokazuje, że bankowość spółdzielcza stanowi ważną część systemu bankowego Austrii. Zdecydowanie dominują banki Raiffeisena, których udział w rynku jest podobny do banków akcyjnych. Spółdzielnie Raiffeisena w analizowanych latach odnotowały systematyczny wzrost udziału w strukturze sektora. Z kolei należności od sektora niefinansowego oraz zobowiązania wobec klientów z tego sektora każdego roku zwiększały się, umacniając tym samym pozycję tych banków na rynku bankowym w Austrii. Rola banków ludowych w systemie bankowym Austrii jest dużo mniejsza niż banków Raiffeisena oraz banków funkcjonujących w formie spółek akcyjnych. Ich udział w ogólnej wartości aktywów, kredytów oraz depozytów jest niewielki i w analizowanym okresie przejawiał widoczną tendencję malejącą, co może oznaczać postępujący spadek zainteresowania usługami tych banków na rzecz pozostałych podmiotów sektora bankowego, w tym spółdzielni Raiffeisena.

Również analiza rentowności wykazuje, że banki należące do grupy Raiffeisen znajdują się w dużo lepszej kondycji niż banki ludowe. Zmiany tych wskaźników podatne były na wahania dynamiki gospodarczej w Austrii oraz w krajach, w których banki te prowadzą działalność. Obniżenie rentowności aktywów oraz kapitałów własnych Volksbanken nastąpiło w czasie, gdy grupa ta zmagala się z problemami finansowymi banku Volksbank AG. Z kolei banki Raiffeisena podatne były na sytu-

ację na Ukrainie oraz na Węgrzech, ponieważ szeroką działalność prowadzi tam RBI stanowiący znaczną część tej grupy bankowej.

Podsumowując, austriacka bankowość spółdzielcza obecnie opiera się na szerokiej działalności banków należących do Grupy Raiffeisen, podczas, gdy banki ludowe zmniejszają swoją działalność m.in. poprzez ograniczanie liczby oddziałów oraz zmniejszając sumę aktywów. Banki Raiffeisena mają możliwość rozszerzenia swojej działalności i poprawienia wyników finansowych, ponieważ prowadzą szeroką działalność i cieszą się dużą popularnością wśród Austriaków. Banki ludowe natomiast w niedalekiej przyszłości mogą zupełnie stracić znaczenie na rzecz innych banków funkcjonujących w tym kraju.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

Birchall J., *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives*, International Labour Office, Geneva 2013.

Brazda J., Blisse H., Schediwy R., *Cooperative Banks in Austrian banking System*, [w:] *Credit Cooperative Institution in European Countries*, S. Karafolas (red.), Springer International Publishing Switzerland 2016.

Ciukaj R., *Bankowość spółdzielcza w Austrii*, [w:] *Modele bankowości spółdzielczej na rynku europejskim i ich ewolucja w okresie pokryzysowym. Wnioski dla Polski*, L. Kurkliński, E. Miklaszewska (red.), ALTERUM, Warszawa 2017.

Czternasty W., *Determinanty rozwoju spółdzielczości w różnych warunkach ekonomiczno-społecznych*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2013.

Korzeniowska A., Węclawski J., *Sektor bankowy w Austrii*, [w:] *Sektory bankowe w Unii Europejskiej*, J. Cichy, B. Puszer (red.), Wyd. UE w Katowicach, Katowice 2016.

Smaga P., *Załącznik 2. Austria*, [w:] *Restrukturyzacja banków w Unii Europejskiej w czasie globalnego kryzysu finansowego*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), Wyd. SGH, Warszawa 2015.

Artykuły prasowe i okolicznościowe

Arnoldt J., *Die Sparkassenorganisation in Österreich*, 19. Juli 2018, <https://www.dsgv.de/>

Coppola F., *The lesson behind the Austrian co-op banking disaster*, 21.05.2015, "Co operative News". <https://www.thenews.coop/95508/sector/lesson-behind-austrian-co-op-banking-disaster/>

Coppola F., *The traumatic restructuring of Austria's cooperative banking system*, 30.04.2015, "Forbes", <https://www.forbes.com/sites/francescoppola/2015/04/30/the-traumatic-restructuring-of-austrias-cooperative-banking-system/#784cc9994f67> (dostęp: 30.04.2015).

Knobl P., *Banking regulation in Austria: overview*, <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/>

Krémer R., *Die größte Landesbank des Landes hat viel vor*, 03.11.2017, <https://medianet.at/news/>

Präsentation Volksbanken-Verbund, November 2018, <https://www.volksbank.at/>

Raue P.J., *Friedrich Wilhelm Raiffeisen Der Revolutionär der Solidarität*, 24 März 2018, <https://www.svz.de/19406926>

Żółtkowski W., *Jak oceniać zagrożenia w banku spółdzielczym?*, „Nowoczesny Bank Spółdzielczy”, 23.03.2017 r.

Materiały internetowe

<http://investor.rbinternational.com/>

<http://www.each.coop/en/cooperative-banks/key-figures.html>

<https://derstandard.at/2000005908576/RBI-schreibt-2014-Verlust>

<https://www.fma.gv.at/en/financial-market-supervision-in-austria/>

<https://www.oenb.at/>

<https://www.oenb.at/Publikationen/Finanzmarkt/Fakten-zu-Oesterreich-und-seinen-Banken.html>

<https://www.oenb.at/Publikationen/Finanzmarkt/Finanzmarktstabilitaetsbericht.html>

<https://www.oenb.at/Statistik/Standardisierte-Tabellen.html>

<https://www.volksbank.at/volksbanken-verbund/berichte>